

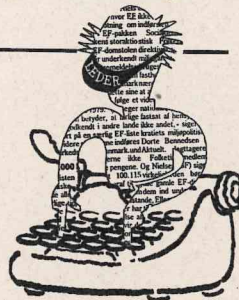
JUNI '89 · KR. 20.

119

NOAH-bladet

Normalt har vi på denne plads en NOAH-kommentar. En "LEDER". Ind imellem vil vi imidlertid overlade spalteplassen til andre. En person eller gruppe, som på vores opfordring kan komme med en kommentar til den aktuelle miljødebat.

SPALTE

L
A
D
S
E
N

Onsdag d.12. april 1989 kan vise sig at blive en historisk dato for kampen mod bilernes forurening.

På denne dag blev EF-kommisionen og EF parlamentet nemlig enige om et forslag hvorefter der på hele EF plan skal indføres amerikanske normer for udstødningen fra biler under 1400 cm³ fra 1.1.1993. Det er godt nok 17 måneder efter at de samme regler træder i kraft i Danmark. Men globalt set er det oplagt, at EF forslaget vil give et langt større bidrag til bekæmpelsen af luftforureningen i Europa.

Aftalen mellem EF-parlamentet og EF-kommisionen er også historisk af en anden grund. Det er nemlig første gang, at de nye beføjelser til EF-parlamentet kan vise sig at give et positivt miljøresultat. Det skyldes, at hvis EF-kommisionen og EF-parlamentet er enige så kræver det enstemighed blandt ministrene i EF's ministerråd hvis man dér vil opretholde sin oprindelige beslutning. Og da man vedtog den oprindelige beslutning i EF's ministerråd, var Danmark imod, fordi det daværende kompromis var alt for vagt.

Det nye forslag fra EF-kommisionen og EF-parlamentet skal nu til afstemning i juni måned i EF's ministerråd. Her kræves der kvalificeret flertal for at få vedtaget det nye forslag. I øjeblikket er der 3 lande der kan blokere det nye miljøvenlige forslag. Det er Spanien, Storbritannien og Frankrig. Men i øjeblikket overvejer den franske regering at støtte forslaget om amerikanske normer for biludstødningen. Den franske regering har dog et par forbehold. For det første kræver den franske regering, at der indføres kuldioxid(CO₂) grænser for alle biltyper. Det eksisterer ikke idag; men fra dansk side bør vi klart støtte det franske forslag. Derudover foreslår den franske regering, at der indføres hastighedsbegrænsninger i hele EF-området. Og dermed selvfølgelig også på de vesttyske motorveje. Dette forslag bør Danmark heller ikke have nogen som helst problemer med at støtte.

Sagen om bilernes forurening viser, at det kan nytte noget at kæmpe for bedre miljøregler. Også i EF.

Med venlig hilsen
John Iversen,
Medlem af EF parlamentets miljøudvalg for SF.

UDGIVER:
NOAH
Studivestergade 24, 1455 Kbh. K.
Tlf. 01 15 60 52
Giro: 5 56 00 39

Åbningstider:
mand., tirsd., onsd., fred. kl. 10-16
torsdag kl. 10-18 - lørdag kl. 10-13

REDAKTION:
Jesper Lassen, Jon Theil Nielsen,
Søren Nielsen, Bodil Nissen, Peter
Fabricius, Birgitte Nielsen, Tina Jo-
hansen, Hanne Methling, Lilian Pe-
dersen.

Artikler i NOAH-bladet giver ikke
nødvendigvis udtryk for NOAHs
holdning.

Hvis du vil i kontakt med NOAHs
Bladgruppe, kan du skrive til
NOAHs sekretariat. Eller du kan
ringe til os på telefon 01 15 60 52.

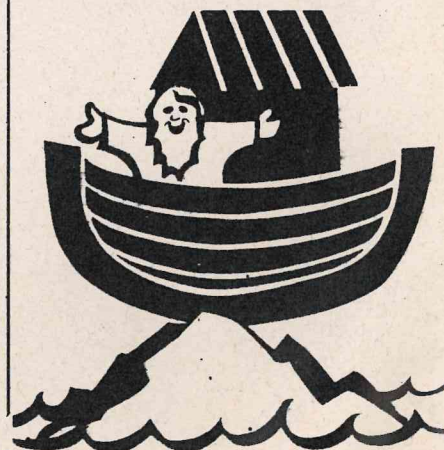
ABONNEMENT:
NOAH-bladet 117-122: kr. 95,-.
Institutioner og lign.: kr. 190,-.
Ældre numre kan købes så længe
lager haves.
Meddelelse om flytning og reklama-
tion vedrørende levering rettes til
postvæsenet.

NOAH STØTTEKREDS:
Støttebeløb til NOAH er fradrags-
berettiget i henhold til gældende
lovgivning.
Indbetal dit støttebeløb på
giro 5 56 00 39.

TRYK:
Dansk Tidsskrifts Tryk
Suhmsgade 3, 1125 Kbh. K.
Tlf.: 01 11 81 42.

NOAH-bladet

trykkes på
100% genbrugspapir

KAN ENGLE BRUGES TIL NOGET...?

Hvordan får vi som forbrugere bedre muligheder for at vælge miljøvenligt? Hvordan får vi nogle bedre og mere økologisk rigtige varer ud til forbrugerne? Hvordan påvirker vi varesortimentet?

I mange lande oplever man i øjeblikket et stort pres fra forbrugere og forbrugerorganisationer for at få mere oplysning på dagligvarer om, hvilken effekt de enkelte varer har på miljøet. I England og Sverige er der kommet håndbøger, som vejleder forbrugerne i valg af dagligvarer, således at forbrugerne kan købe de mest miljøvenlige produkter. Håndbøgerne har haft stor succes, alene den engelske har solgt i mere end 500.000 eksemplarer, og fabrikanterne af de enkelte varer er nu blevet meget opmærksomme på, at forbrugerne stiller krav til varernes miljøeffekt. I Vesttyskland er men gået en anden vej. Her har man et officielt symbol, som varerne mærkes med, og som symboliserer at varerne er miljøvenlige. Hvad skal vi ønske os i Danmark?

Den blå engel

I Vesttyskland har man siden 1978 haft et system for *positiv* miljømærkning af produkter. Den positive miljømærkning skal ses i modsætning, til det vi kender med negativ miljømærkning med fare-symboler som brandfarligt, ætsende, eksplosivt på husholdningsskemikalier som eddikesyre og cellulosefortynder. Positiv miljømærkning indebærer, at visse produkter kan tildeles et miljøsymbol - den såkaldte Blå Engel - hvis produktet er mindre miljøfarligt end andre produkter af samme slags - altså produkter med samme brugsværdi.

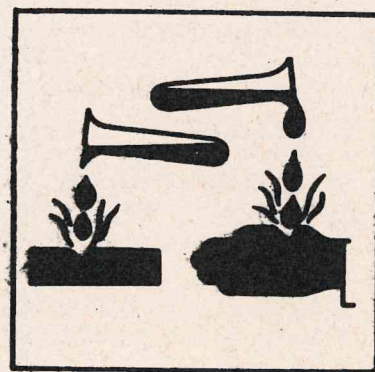
Mærkningen er frivillig for producenten, og han skal ansøge et nævnet, som afgør, om produktet opfylder de i forvejen opstillede kriterier for at opnå miljømærket. Nævnet består af repræsentanter for bl.a. industrien, fagbevægelsen, forbrugerorganisationer og miljøbevægelser. Nævnet har i samarbejde med eksperter udvalgt en række varegrupper, hvor der er fastlagt kriterier for, hvad et produkt skal opfylde for at opnå miljømærket.

Formålet

Ideen med miljømærkningen er at give miljøvenlige produkter en konkurrencefordel. Miljømærket skal give forbrugeren en klar information om, at visse produkter er mere miljøvenlige end andre og give forbrugerne en reel valgmulighed. Ud fra en forudsætning om at forbrugerne vælger de miljøvenlige produkter, skulle det blive at-

traktivt for producenterne at udvikle produkter, som er mere miljøvenlige, da de sælger bedre. Formålet med miljømærkninger er da dels forbrugervejledning og dels påvirkning af produktudviklingen.

For at tage højde for den generelle teknologiske udvikling er retten til miljømærket tidsbegrænset til 3 år. Er der således inden for den 3 års periode udviklet produkter, som er mere miljøvenlige end det, som tidligere opnåede miljømærket, kan produktet miste miljømærket. Vurderingen bag miljømærket er en relativ vurdering af, hvorvidt et produkt er mere eller mindre miljøvenligt end et andet inden for samme varegruppe. En vare som opnår miljømærke er derfor ikke nødvendigvis fuldstændig fri for miljøfarlige stoffer eller produceret uden miljøproblemer, men varen er blandt de mest miljøvenlige på markedet på det tidspunkt, det opnår miljømærke.

Kriterier

Kriteriet for at et produkt kan opnå miljømærke i Vesttyskland er som sagt, at det er mere miljøvenligt end produkter, det konkurrerer med. For hver produktgruppe er fastlagt nogle krav, som produktet skal opfylde, og som ligger ud over de minimumskrav, som er fastlagt i lovgivningen.

Udgangspunktet for bedømmelsen er produktets miljøegenskaber. Sådanne egenskaber kan f.eks. være:

- At produktets indhold af skadelige stoffer som opløsningsmidler og tungmetaller er minimalt,
- at produktet er lavet af genbrugsmaterialer
- at produktet kan genanvendes,
- at forarbejdningen af produktet kræver færre ressourcer end andre produkter,
- at energiforbruget ved produktionen er lavt.

Som eksempler på produktgrupper som har fået tildelt miljømærke kan nævnes:

- spraydåser uden CFC,
- bremsebelægninger uden asbest,
- malinger med et minimalt indhold af opløsningsmiddel,
- papir med genbrugsfibre.

Hidtil har produkter inden for 54 produktgrupper, i alt ca. 2250 produkter, fået miljømærke. Der er dog en meget skæv fordeling af antallet af produkter, som er mærkede inden for de 54 produktgrupper. F.eks. har 600 produkter inden for gruppen af malinger fået miljømærke. Af de 54 produktgrupper udgør 10 grupper alene ca. 75% af produkterne.

Kritikken

En undersøgelse blandt Vesttyske forbrugere har vist, at ca. halvdelen af forbrugerne ved, hvad miljømærket står for, resten kender ikke mærket eller har ikke forstået at mærkningen er relativ, og *ikke* et udtryk for at et mærket produkt er absolut miljøvenligt. Mange mener derudover, at antallet af produktområder og produkter, som har miljømærket, er alt for begrænset. Det var grundtanken med miljømærket, at det skulle give miljø-

venlige produkter et konkurrenceforhold, men dette er ikke slået så kraftigt igennem som forventet. Som eksempel kan nævnes, at ingen vaske- eller rengøringsmidler er miljømærkede.

Et andet kritikpunkt har været, at visse egenskaber ved et produkt betones for kraftigt i forhold til andre, som gør miljømærkningen misvisende. For eksempel er en spraydåse ikke nødvendigvis miljøvenlig, blot fordi den ikke indeholder freon, og en bil ikke miljøvenlig, fordi den har en katalysator monteret. Det man har savnet hos kritikerne er en helhedsvurdering af produkterne. Her har de tyske myndigheder dog pointeret, at miljømærkningen er et miljøpolitisk instrument blandt andre og en relativ mærkning inden for konkurrerende produkter. Man kan ikke med et miljømærke få bilkøbere til at gå over til cykler.

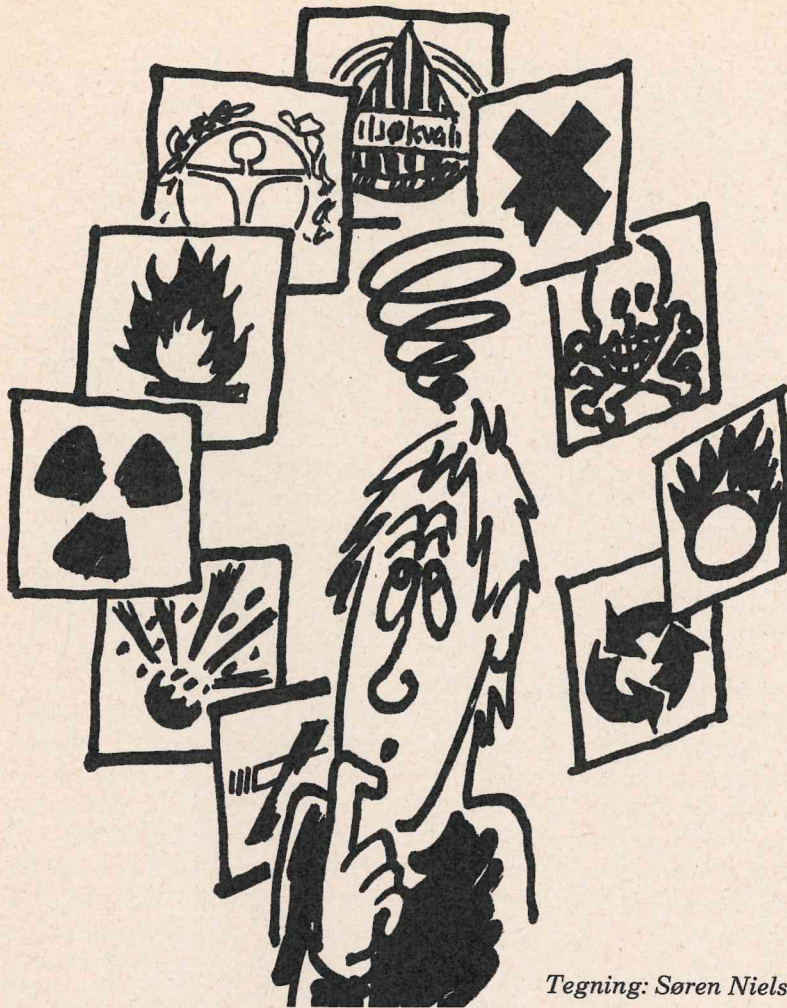
Her har vi problemet med miljømærkningen i en nøddeskal. Vurderingen af et produkt vil ofte blive "endimensionel" og ikke være en helhedsvurdering. Et produkt kan

være mere miljøvenligt end andre med hensyn til bestemte egenskaber, men totalt set ud fra en helhedsvurdering er det ikke nødvendigvis mere miljøvenligt - måske tværtimod.

Kan man sikre sig i et system for miljømærkning, at hvert eneste produkt bliver helhedsvurderet? Og hvis ikke, skal vi som forbrugere så acceptere en mellemløsning, som et skridt på vejen? Kan man så sikre sig, at miljømærkningen ikke bliver misvisende? I Vesttyskland er malingområdet et paradoksal eksempel på, at det ikke er lykkedes. Her har mange oliebaseerede malinger fået miljømærke på grund af et relativt lavt indhold af organiske opløsningsmidler. Derimod har ingen vandbaseerede malinger kunnet få miljømærke, til trods for at de i flere tilfælde kan udgøre et alternativ til de opløsningsmiddelholdige. Det skyldes at, man anser de vandbaseerede malinger for at tilhøre en anden produktgruppe end de opløsningsmiddelholdige, og at man ikke har fundet det nødvendigt at miljømærke disse.

Den Blå Engel tildelt produkter, som indeholder genbrugspapir

Tegning: Søren Nielsen

Skal Danmark have et miljømærke ?

Som et middel til at styre produktudviklingen i retning af mere miljøvenlige produkter er hensigten med miljømærkningen udmærket. Spørgsmålet er blot, om det også bliver effekten. Et officielt miljømærke kan også have en positiv virkning ved, at der blev ryddet op i de utroligt mange uofficielle former for positiv miljømærkning, som allerede findes på visse produkter. Et lille udpluk af disse blev vist i forrige nummer af NOAH-bladet. Producenterne af disse produkter kunne så søge om det officielle miljømærke, hvis ellers deres påstand kan stå imod en kvalificeret bedømmelse.

Der er dog så mange usikkerhedsmomenter og muligheder for misinformation i en miljømærkeordning som det vesttyske system. Hvordan definerer man "miljøvenlig" ? Hvilke kriterier skal produkterne opfylde ? Hvem skal beslutte, hvad der er miljøvenligt ?

Hvilke produkter skal overhovedet mærkes ?

Som eksempel på hvor svært det kan være at vurdere om, et produkt kan miljømærkes kan tages noget så simpelt som engangstallerkener af genbrugspapir ? De kan siges, at være bedre en engangstallerkener af nyt papir, men vel næppe bedre end porcelænstallerkener. Kan man så mærke engangstallerkener af genbrugspapir ? Alternativer til miljømærket burde derfor overvejes. Målet er godt nok - det er midlet, det handler om.

Der er ingen tvivl om, at der er behov for den eller anden form for forbrugervejledning m..h.t. de miljømæssige effekter af dagligvarerne. I april skrev Børsens Nyhedsmagasin i en artikel, at den miljøbevidste dansker er en myte, at vi faktisk ikke køber så miljøbevidst ind, som vi kunne. Måske er det netop et udtryk for, at forbrugerne ikke har mulighed for at vælge, fordi der mangler oplysning.

I Sverige er der endnu ikke kommet et officielt system, men presset fra forbrugerne er stort. Forbrugerne har f.eks. indenfor det sidste år efterspurgt ubleget papir i toilet-papir, kaffefiltre o.s.v. i en sådan udstrækning, at mange virksomheder, uden indblanding fra myndighederne, er holdt op med at chlorblege papir. Chlor er et af de største miljøproblemer ved papirproduktion.

Vi, som forbrugere, skal ikke undervurdere vores magt, men at udnytte den kræver oplysning og reelle valgmuligheder. Et udgangspunkt kunne være en liste over de farlige produkter, vi støder på i forbindelse med kemikalielovgivningen og affaldshåndteringen (det miljøfarlige affald). Samtidig med en sådan liste kunne man så have en liste over alternativer til disse produkter. Et eksempel herpå er den nævnte engelske håndbog "The Green Consumer Guide", som på trods af sine fejl og mangler - dels er den tyk, dels indeholder den efter danske forhold en række misvisende anbefalinger - er et skridt på vejen. Der er håb om, at vi snart får en sådan i Danmark også.

Vejen til de miljøvenlige produkter i alle butikker er, ligesom vejen til renere teknologi i industrien, lang. Det kræver miljøpolitiske beslutninger, prioriteringer og styringsmidler. Foreløbig har miljøministeren med ændringen af Lov om kemiske stoffer og produkter (i skrivende stund ikke vedtaget) fået hjemmel til at indføre en miljømærkeordning i Danmark, men derudover er man afventende og har lagt sig i baghjulet - på EF.

Litteraturliste:

J. Elkington & J. Hailes:
The Green Consumer Guide.
London 1988

Svenska Naturskyddsförening.
Handla miljövänligt.
Stockholm 1988

Birgitte Nielsen

DET INDRE MARKED

Det indre marked ruller derudaf. Det truer med at sætte os adskillige år tilbage i miljøpolitikken. Der er især to forhold, der får betydning. For det første harmoniseringen af miljøkrav til varerne - i EF-sproget kaldet fjernelse af tekniske handelshindringer. For det andet er det afgiftsharmoniseringen og fjernelse af grænsekontrollerne. Lad os først se på handelshindringerne. Her er filosofien, at der skal være de samme tekniske krav til produkter, der handles over landegrænserne. Det er jo en besnærende tankegang. Ofte holdes B&O frem som eksempel. De skal i dag lave flere modeller, hvis de skal sælge på EF-markedet, men håber på at kunne klare sig med én model i det indre marked.

Men når argumentationen bruges overfor miljøkrav, bliver det problematisk. Miljøkrav er jo resultatet - direkte eller indirekte - af en politisk kamp. I nogle lande, herunder Danmark, står miljøbevægelsen relativt stærkt, og fagbevægelsen har i en del år kæmpet for bedre arbejdsmiljø og er lige begyndt også at stille krav til det ydre miljø. Det betyder jo langt fra, at miljøbevægelsen i Danmark får sine krav opfyldt. Men der går ofte kortere tid, fra man har set konsekvenserne af en forurening, og til der foretages et indgreb - eller hvis det går højt, så gribes der måske allerede ind, før katastrofen er opstået!

Set på verdensplan sker miljømæssige fremskridt ved, at der er enkelte lande, der går i spidsen. De skandinaviske lande er gået i spidsen med at anerkende, at organiske opløsningsmidler giver hjerneska-der. USA er gået i spidsen med at kræve rensning af biludstødning og reduktion i brugen af CFC (freon). Japan og Vesttyskland er gået i spidsen med at kræve rensning af

røgen fra kraftværker. Når først et land har vist, at det kan lade sig gøre, bliver det lettere for miljøforkæmperne i andre lande at presse tilsvarende krav igennem. Det er denne mekanisme, som EF prøver at stoppe. Det skal ikke være tilladt for et land at stå i spidsen og dermed tvinge andre med. De mest fremskridtsvenlige lande skal holdes nede af fælles krav.

Filosofien er så yderligere, at hvis man kan holde miljøkravene nede på et relativt lavt niveau, så er der ikke så mange snærende bånd på EF's industrier og dermed kan de bedre udvikle sig i konkurrence med især USA og Japan.

Denne filosofi har vi f.eks. set meget udpræget i forhold til bilindustrien.

Fri udstødning

Efter en række alvorlige smogtilfælde i bl.a. Los Angeles og Tokyo indførte USA og Japan i hhv. 1975 og 77 krav til begrænsning af de skadelige stoffer i bilernes udstødning. Disse krav kunne kun opfyldes, hvis bilerne blev forsynet med de såkaldte katalysatorer. Disse kan samtidig ikke tåle bly, derfor blev man også nødt til at indføre blyfri benzin til de nye biler. Mennesker kan som bekendt heller ikke tåle bly, så det var jo heldigt at katalysatorerne heller ikke kunne!

Når et sådant krav blev gennemført i to så store lande, var det naturligvis oplagt, at det også måtte ske i Europa. Men især den engelske, franske og italienske bilindustri mente ikke, at de kunne leve op til skærpede miljøkrav uden at miste terræn i konkurrencen med USA og Japan. Mange europæiske bilmærker laves ganske vist med katalysatorer til det amerikanske marked, men alligevel fandt man det fordelagtigt at kunne lave en særlig svinende model til det europæiske marked. Derfor gik de til deres regeringer og til EF-kommis-

sionen og fik den til af al magt at slås for at holde de nye miljøkrav ude fra Europa. Det lykkedes til fulde. Endda så godt at man også forhindrede ikke-EF-landene i at indføre USA-kravene. Katalysatorer er nemlig så følsomme over for bly, at de ofte ikke kan tåle blot én opfyldning med blyholdig benzin. Hvis f.eks. Sverige eller Østrig indførte katalysatorer, ville bilerne herfra ikke kunne køre uden for landets grænser.

Først i 1985 smuldrede fronten. EF måtte gå med til, at der kunne udbydes blyfri benzin på markedet, og dermed blev det muligt for andre europæiske lande at indføre USA-kravene. Det er nu sket i både Svejs, Østrig, Sverige og Norge. Men ikke i EF! Her blev der indgået et kompromis om krav, der var ca. halvt så strenge som de amerikanske. Kun Danmark stemte imod. Holland prøver indirekte at fremme biler med katalysatorer ved hjælp af afgiftspolitikken, men det har fået Kommissionen til i marts 89 at indklage Holland for EF-domstolen.

Miljøgarantien

Indtil EF-pakken trådte i kraft i 1987, krævede det enstemmighed at vedtage fjernelse af tekniske handelshindringer. Dette kunne Danmark imidlertid ikke bruge til noget, idet EF allerede i 1970 havde vedtaget et direktiv, som harmoniserede kravene til biler. Dette tilsluttede vi os altså ved indmeldelsen i 1972 - hvad der selvfølgelig ikke var nogen, der fortalte den danske befolkning! Hvis Danmark herefter nedlagde veto imod ændringer af direktivet om biludstødning, blev det gamle blot stående, og kravene heri var så svage, at der eterhånden ikke kunne opdrives en bil, der forurenede så meget, som den måtte efter EF-direktivet.

EF-pakken betød, at man kunne

vedtage fjernelse af tekniske handelshindringer ved flertalsafstemning. Dermed kunne de øvrige lande vedtage deres kompromis og nedstemme Danmark. Til gengæld indeholder EF-pakken den såkaldte miljøgaranti. Den siger, at et medlemsland har lov til at indføre strengere regler, hvis de er miljømæssigt begrundet og ikke et middel til at skabe handelshindringer. Det sidste kan blive afgørende, idet det er EF-kommissionen og EF-domstolen, der skal afgøre, om det er berettiget at bruge miljøgarantien i det konkrete tilfælde. Disse organer, som er skabt til at fremme harmoniseringen må antages at ville kunne se handelshindringer i næsten hvadsomhelst.

I sagen om biler argumenterer, at vi slet ikke har nogen bilindustri, hvorfor de strengere miljø-

krav ikke kan være sat af hensyn til beskyttelse af dansk industri. Men hvad hvis det næste gang drejer sig om organiske opløsningsmidler. Her kan Kommissionen og Domstolen meget vel finde på at sige, at vi blot har opfundet problemet med hjerneskade, fordi vi gerne vil fremme dansk industri, som tilfældigvis står stærkt med produktion af vandbaserede produkter.

Hvis miljøgarantien holder i sagen om biludstødning, bliver konklusionen, at EF-pakken har været en fordel for Danmark og for miljøet i denne sag. Men på en lang række andre områder fandtes der ikke EF-direktiver før pakkens vedtagelse. Her havde Danmark tidligere mulighed for selv at fastsætte regler. Nu er der åbnet mulighed for at nedstemme de mest miljø-

venlige lande og vedtage harmonisering på et for lavt niveau. Her bliver EF-pakken klart til ulempe for miljøet. Man kan så bruge miljøgarantien, men dels vil ihvertfald den nuværende regering kun bruge denne i yderste nødstilfælde, dels ved vi som sagt endnu ikke, om EF-domstolen vil gennemhulle miljøgarantien.

Det gælder således for en række af de danske miljøregler, at de har kunnet laves, fordi der ikke fandtes EF-regler på området. Det gælder reglen om formaldehyd-afgassing fra spån- og krydsfinerplader, forbuddet mod cadmium i plast, maling, cadmiering m.v. samt forbuddet mod CFC (freon) i spraydåser. Danmark har også på visse områder strengere regler for tilsætningsstoffer til fødevarer. På disse områder vil EF-kommissionen klart forsøge at få stemt fælles

Tegning: Søren Nielsen

regler igennem og sandsynligvis på et lavere niveau. Så får vi at se, om Danmark kan bruge miljøgarantien til noget.

Hvis miljøgarantien ikke holder, er den danske befolkning blevet ført grundigt bag lyset ved folkeafstemningen i 1986. Regeringen ville sandsynligvis have tabt afstemningen, hvis de ikke havde kunnet hive miljøgarantien op af hatten. Men allerede kort efter afstemningen løb Uffe Ellemand fra miljøgarantien, idet han gik imod, at man skulle bruge den selv i sagen om biludstødning. Kun efter stærkt pres fra det nu hedengangne grønne flertal i Folketinget blev regeringen tvunget til at bruge miljøgarantien.

Dåseøl

Danmark vandt en delvis sejr ved EF-domstolen i efteråret 88. Det var sagen om øldåser contra returflasker. Kommissionen havde hævdet, at det var en teknisk handelshindring at forbyde øldåser og kræve pant på flasker til øl og sodavand i Danmark. Men Danmark blev stort set frifundet, idet vi fik underkendt en regel om, at Danmark skal godkende de flasketyper, der kommer ind på det danske marked. Det betyder, at vi nu kan risikere at blive oversvømmet af så mange flasketyper, at genbrugssystemet bliver vanskeliggjort. Men det vigtigste var dog, at vi fik lov at opretholde kravet om pant. Det var en principalsag, som betyder, at der er slået hul i den hidtidige praksis om, at hensynet til varernes fri bevægelighed altid går forud for miljøet. Men det er for tidligt at sige noget om, hvorvidt denne afgørelse vil få betydning på andre områder også. Det bliver afgørende også at se domstolens dom i sagen om biludstødning.

Billig energi og engangsemballage

Den anden vigtige side af det indre marked er, at man vil harmonisere skatter og afgifter. Her har de enkelte lande ganske vist vetoret. Men denne vetoret er på forhånd gennemhullet, idet det er vedtaget, at al grænsekontrol mellem EF-

landene skal være fjernet i 1992. Det betyder, at hvis Danmark ikke sænker sine afgifter på tobak, alkohol, olie, engangsemballage m.v. inden 1992, så vil en vognmand blot kunne køre ned syd for grænsen, fylde sine lastbiler med de pågældende varer og køre op og sælge dem uden at betale afgifter.

De danske afgifter på olie er en væsentlig forudsætning for, at der overhovedet sker noget på områderne energibesparelse og vedvarende energi. Der sker langt fra nok, men Danmark fremhæves altid som foregangsland på dette område. Det siger noget om, hvor lidt det gøres i de øvrige lande. Det er da også kun i Skandinavien, at man så meget som *taler* om at gennemføre målsætningen i Brundtland-rapporten om halvering af energiforbruget i de rige lande.

Hvis energiafgiften forsvinder, bliver vi bombet tilbage til tiden før oliekrisen i 1973. Mange vil begynde at fyre for gråspurvener igen - medmindre man griber til lovgivning i stedet, f.eks. tvungen isolering også af den ældre boligmasse m.v. Den danske afgiftspolitik er ganske vist hullet på den måde, at erhvervsvirksomheder er undtaget fra energiafgift. Derfor er der ikke nogen særlig tilskyndelse til at spare på energien eller indføre vedvarende energi i erhvervsvirksomheder. Men det er jo ikke noget argument for også at forringe forholdene omkring det private forbrug. Man skal være klar over, at det private forbrug af både el og varme udgør en stor del af vores samlede energiforbrug.

Tilsvarende gælder for danske afgifter på engangsemballage. Nu har vi ganske vist fået dom for, at vi kan køre videre med pant på øl- og sodavandsflasker. Men inden for vin, juice, saft m.v. kører man med et frivilligt pantsystem, som kun holdes oppe af, at der er afgift på emballagerne, hvilket rammer engangsemballerne hårdest. Denne afgift trues også af det indre marked.

Endelig vedtog Folketinget i december 88 en afgift på CFC, hvilket også kan gennemhules, når det indre marked kommer. Alle disse afgifter har en dobbelt funktion, idet

de på den ene side gør de miljøskadelige produkter dyrere, på den anden side indbringer de nogle penge til statskassen, som kan bruges til at fremme de miljøvenlige alternativer.

Mere kul på

Her har jeg blot nævnt enkelte aspekter af det indre marked. Jeg har valgt at gå lidt i dybden med enkelte frem for at remse en hel masse op. Men hovedlinien er, at der skal mere kul på europæisk industri, og EF mener, at det fremmes bedst ved at forhindre enkelte medlemslande i at gå i spidsen på miljøområdet. I denne tid taler både den danske miljøminister og de grønne organisationer om forebyggelse af miljøproblemer gennem renere teknologi. Men hvis det indre marked gennemføres, som Kommissionen har tænkt sig, vil det netop forhindre forebyggelse. Vi vil ikke kunne hindre, at de farlige stoffer kommer ind i landet. Derimod må vi gene bruge penge på efterfølgende rensning.

Samtidig skal centraliseringen fremmes. Storkoncerner skal forsyne hele EF-markedet. Udover at samfundet bliver mere koldt og umenneskeligt fører det også til, at transporten stiger, mere bilforurening, mere bilproduktion osv. osv. Eldorado for teknokrater, men hvad med os?

Det indre marked kan virke uafvendeligt. Men efterhånden som konsekvenserne bliver klarlagt, vil mange gå imod. Det gælder ikke kun miljøfolk. Mange vil også reagere på, at vi skal fjerne skatten på sprut og cigaretter og i stedet lægge skat (dvs. brugerbetaling) på sygdomsbehandling m.v. Men det er jo ikke nok med modstand i Danmark. Vi skal også styrke kontakterne i andre lande både uden for og inden for EF. Der er mange græsrodsbevægelser i de andre EF-lande, som også er skeptiske over for udviklingen, selv om de ikke definerer sig som EF-modstandere. Derfor er der stadig mulighed for at lægge stopklodser på skinnerne, når EF-toget kommer brusende.

*Christian Ege
kandidat til EF-parlamentet
for Folkebevægelsen mod EF*

SLIP GENERERNE LØS.....

I Danmark diskuterer vi stadig det forsvarlige i at udsætte genetisk manipulerede organismer i naturen. I Australien har man derimod ikke så mange skrupler. I begyndelsen af dette år gav myndighederne her således, for første gang i verdenshistorien, tilladelse til at producere og sælge en manipuleret organisme, der skal udsættes i naturen. En tilladelse der oven i købet blev givet uden at myndighederne krævede undersøgelser af sikkerheden.

Det er det australske firma Bio-Care, der har lavet en gensplejset bakterie, der nu sælges som pesticid. Kort fortalt drejer det sig om, at den gensplejtede bakterie er i stand til at bekæmpe en beslægtet bakterie, som fremkalder en kræftlignende sygdom hos en lang række planter.

Australske forskere har siden begyndelsen af 70'erne arbejdet på at konstruere den nye bakterie, men først i 1987 lykkedes det, at lave den bakterie, der nu sælges under navnet "NoGall". Interesserede må foreløbig tage turen til Australien for at købe NoGall. Her er

den foreløbig tilladt i to stater, på længere sigt er det dog planen, at NoGall skal på det amerikanske marked. Prisen er en tier for en liter - eller 10.000.000.000 bakterier.

Ingen krav om risikovurdering

Den australske tilladelse kommer på et tidspunkt, hvor man flere steder rundt om i verden diskuterer reguleringen af det genteknologiske område. Det er tankevækkende, at Tyskland overvejer en stramning af lovgivningen, der helt skal forbyde udsætning af genetisk manipulerede organismer - samtidig med at man giver los i Australien. Kontrasten til Tyskland bliver ikke mindre af, at de Australske myndigheder har godkendt NoGall uden nogen krav om risikovurdering. NoGall er blot blevet godkendt, og registreret som et pesticid med bemærkningen: "no questions asked".

Når det drejer sig om bakterier, som er manipuleret specielt med henblik på at kunne klare sig i naturen, må udgangspunktet være et totalt forbud. Men dette forbud, er netop et af de principper, der står

for skud i den forestående revision af den danske lov om miljø og genteknologi.

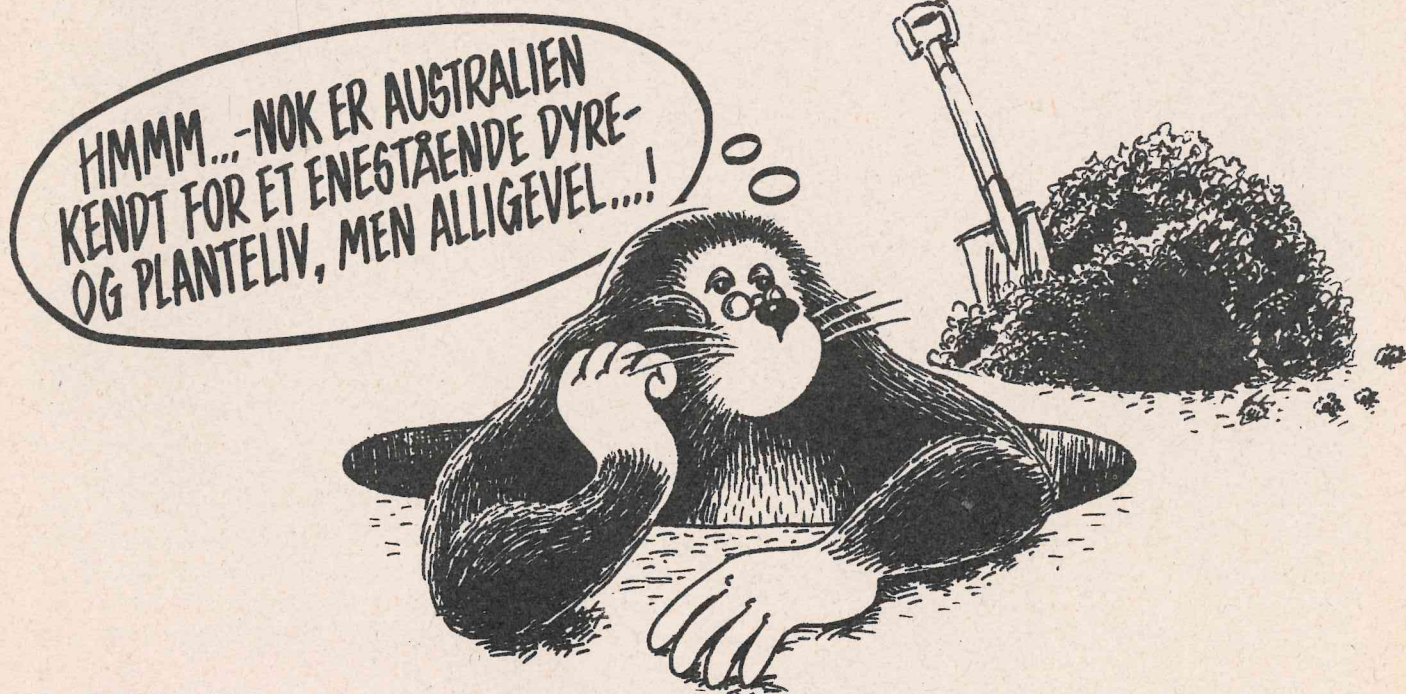
Det kan godt være at udsætningen af genetisk manipulerede organismer går godt de 999 af 1000 tilfælde - men de konsekvenser der kan være den ene gang det så går galt kan både være uoverskuelige og uoprettelige. Tillader man endelig udsætning af manipulerede organismer, må mindstekravet være en grundig risikovurdering. Men selv en sådan er ingen garanti. Biologer har har gang på gang måttet sande, at virkeligheden er anderledes end det spejlbillede man får ud af laboratoriet og dataprogrammerne.

Heller ikke "beviser" for manipulerede organismers ufarlighed, som det direktøren for Bio-Care leverede, kan man give meget for i en miljømæssig sammenhæng: Han tilbød slet og ret, at drikke et glas NoGall...

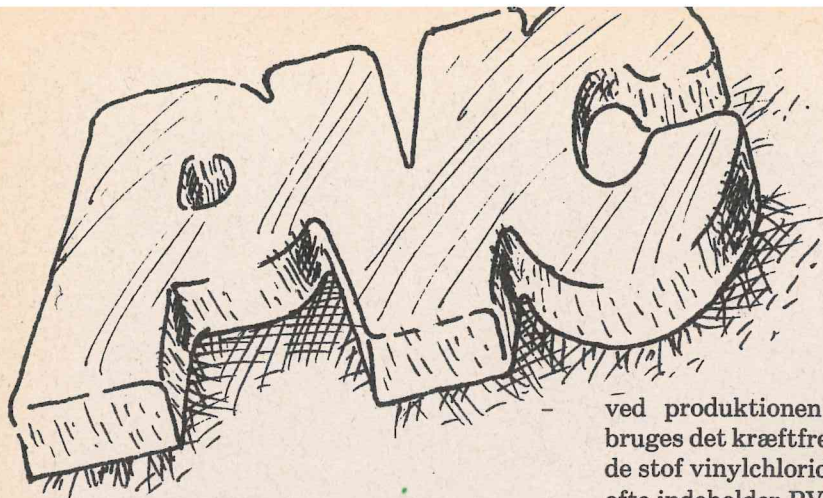
Kilder:

New Scientist, 4. marts 1989.
The Scientist, 6. februar 1989.

Jesper Lassen

Tegning: Søren Nielsen

Med jævne mellemrum dukker spørgsmålet om problemerne ved PVC-plastic op i NOAH-bladet, senest i nr. 105 og 109. Kort fortalt er problemerne med PVC (polyvinylchlorid) de følgende:

- ved produktionen af PVC bruges det kræftfremkaldende stof vinylchlorid
- ofte indeholder PVC blødgørere, som er mistænkt for at være kræftfremkaldende, og som "vandrør" over i fede madvarer
- tungmetallerne cadmium, bly og zink anvendes som stabilisatorer i meget PVC-plast
- ved forbrænding af PVC dannes ½ kg. saltsyre (sur røg) pr.kg. PVC, og desuden dannes de giftige dioxiner, som er bioakkumulerbare

Derfor er der god grund til at søge at erstatte PVC med andre materialer, f.eks. de langt mindre skadelige plasttyper polyetylen og polykarbonat. I godt to tredjedele af tilfældene er det i dag teknisk muligt at bruge et andet materiale end PVC. Denne substitution er allerede gennemført på flere områder; bl.a. kan man i dag få husholdningsfilm, salatbægre, ringbind og plastlommer, der ikke er af PVC. Hvorfor gør man det så ikke alle steder, hvor det er muligt? Det er der flere grunde til.

Plast-industriens syge møster

Emballage-industrien fremhæver økonomien som en af de væsentligste grunde til at holde fast ved PVC'en. Det er klart, at det koster penge at omstille produktionsapparatet, men det øjeblik det er gennemført, behøver der ikke være nogen forskel i produktionsomkostningerne. Flere eksempler viser, at det endog kan blive billigere; eksempelvis har Irma sparet penge ved at udskifte salatbægrenes PVC-låg med et låg af polykarbonat.

En anden årsag er, at PVC er nemt at forarbejde. Det kan gøres hårdt og blødt, afhængig af hvilke blødgøringsmidler og stabilisatorer, man tilsætter. Denne effekt kan dog også opnås med andre plasttyper, ofte uden at tilsætte de nævnte stoffer. Men her spiller producenternes tradition og vaner en stor rolle - man gør, som man plejer.

Endelig kan PVC-industrien efterhånden godt se, hvilken vej vinden blæser, så den lægger pres på politikerne for at forhindre en lovgivning om PVC, og på emballageproducenterne for at få dem til fortsat at bruge PVC. Den europæiske sammenslutning af plastproducenter APME har en mand i Danmark udelukkende til at drive lobby-virksomhed.

Lone har en plan

Miljøminister Lone Dybkjær har givet industrien et tilbud, den ikke kan sige nej til: Hvis ikke der inden 1990 er opnået en aftale om halvering af PVC-forbruget fra 1992, efterfulgt af en hurtig afvikling af det resterende forbrug, kommer der et totalt forbud mod PVC fra 1993. Industrien er ikke meget for dette tilbud, men, udtaler Lone Dybkjær, "hvis de vil have en kamp, så får de en kamp. Jeg kæmper for miljøet."

I et interview til ugeavisen Ingeniøren udtaler direktør Erik Hjerpested fra Plastindustrien i Danmark, at han finder grundlaget for ministerens plan usagligt. På Ingeniørens spørgsmål om, hvad der er usagligt ved planen, svarer Erik

Foto: NOAH København/Genbrug

Hjerpsted: "Det vil jeg ikke kommentere".

Norsk Hydro er en af de virksomheder, der vil blive ramt hårdt af et forbud. Norsk Hydro producerer natriumhydroxyd, og som restprodukt herfra opstår klor. Det er en lukrativ forretning for Norsk Hydro at omdanne denne klor til PVC. "Det vil være et enormt problem, hvis efterspørgslen på PVC falder", udtaler Niels Bøjgaard fra Norsk Hydro til Ingeniøren.

NOAH's PVC-køkken-aktion

NOAH's Genbrugsgruppe i København har gennem det sidste år arbejdet med PVC-problemet. Arbejdet har foreløbigt resulteret i en folder med titlen "PVC-plast - en miljøgift, du møder hver dag". Folderen delte vi ud i forbindelse med en aktion på Strøget i København. Forbipasserende kunne her overvære, hvordan man ved brug af PVC-køkkenredskaber kan spare tid, når man ved at røre plastikmasse (rå-PVC), blødgøringsmidler, krydderier, farvestoffer og ristede løg sammen med store, plastiske armbevægelser kan fremstille en plastik-burger. Fuldstændigt uden sidestykke i de videnskabelige sensationers verdenshistorie, mine damer og herrer!

"Jo mindre omtale sagen får i pressen, desto større muligheder har vi for at arbejde for industrien", udtaler Erik Hjerpsted til Ingeniøren. Der er dog heldigvis ikke noget, der tyder på, at sagen vil få mindre opmærksomhed i pressen fremover. NOAH skal i hvert fald nok gøre hvad vi kan for at holde gryden i kog, og det kan man også som forbruger være med til: Spørg i butikken, om varerne er pakket ind i PVC. Skriv læserbreve om PVC. Og endelig: sig til din folketingskandidat, at han skal støtte Lone Dybkjærs PVC-afviklingsplan!

Kilder:

NOAH-Bladet nr. 105 og 109

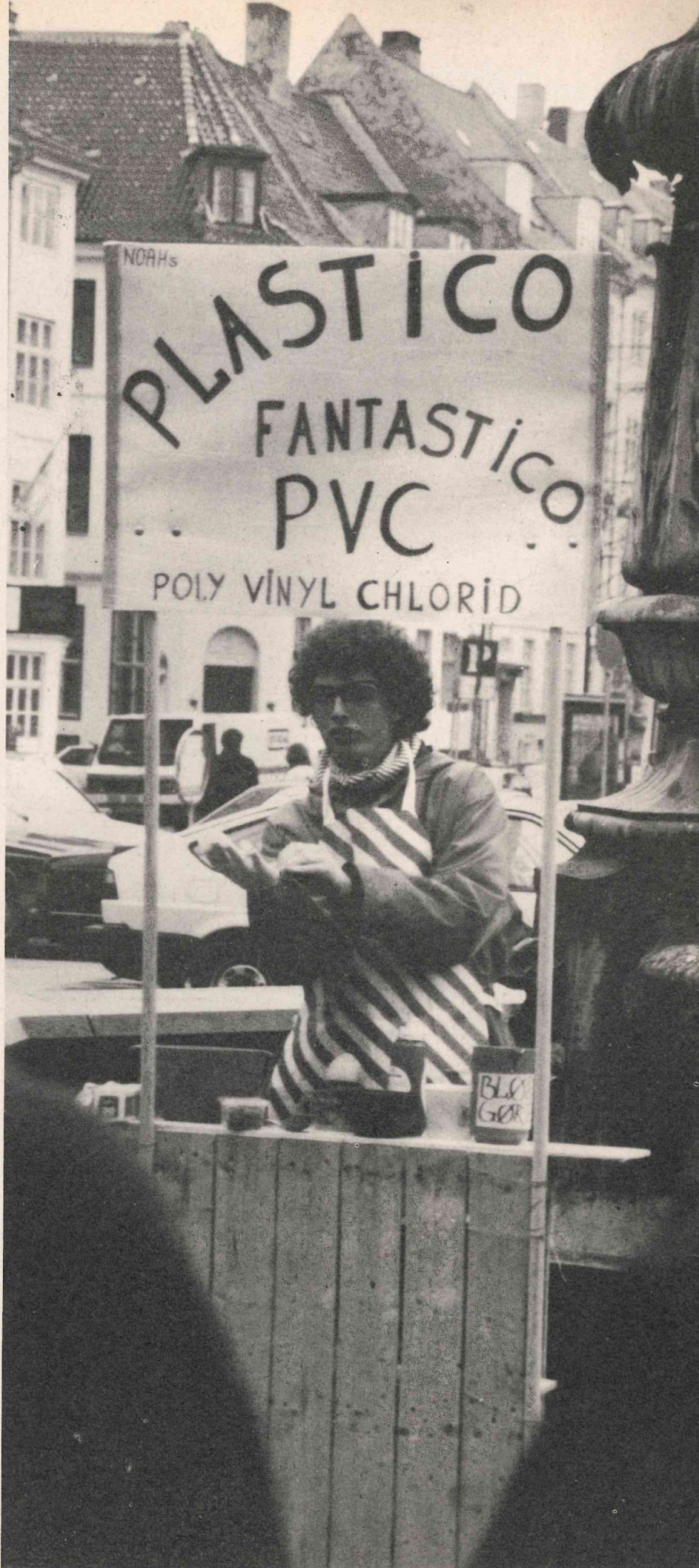
Ingeniøren nr. 12/89

Rikke Dreyer

Jesper Hostrup

NOAH/København/Genbrug

Foto: NOAH København/Genbrug

JUBILIIII.....

"På grund af det herlige forårsvejr vil Zoologisk Have idag slippe alle dyrene løs ..." lød det i Københavns Radio om morgenen den 1. april. "Ja, selvfølgelig vil de da det.." var kommentaren rundt omkring ved morgenkrydderen "...nu er det jo bare det at det idag netop er den 1. april!!".

Men dyrene var sluppet ud denne herlige forårmorgen. Det var bare ikke fra Zoologisk Have. NOAH havde haft 20 års fødselsdag og der var arrangeret optog med dyrenes karneval. Optoget startede ved Zoologisk Have og endte i det indre København med en stor modeopvisning, sang og dans til fejekoste-blues". Selve dagen - den 29. marts - blev fejret med en fornem reception, æresport og alt hvad der nu engang hører til en ordentlig fødselsdag.

FORNUFTSÆGTESKAB....

Et af vinterens varme miljømøder var forslagen om en sammenlægning af Arbejdstilsynet og Miljøtilsynet. NOAH-bladet har bedt Uffe Rasmussen, ansat ved Århus Kommune og gammel NOAH-aktivist, om at samle op på debatten og vurdere om ægteskabet vil være til gavn for miljøet. Bliver barnet et ordentligt teknologitilsyn?

Ideen om en sammenlægning af Arbejdstilsynet og Miljøtilsynet dukkede op i den offentlige debat fra to kilder. Det står hen i det uvisse, hvor tidligt koordineringen mellem de to "kilder" blev iværksat, men helt ukendte med hverandres ideer var kilderne ikke.

Forslaget blev først lanceret offentligt i regeringens afbrykkratiiseringsplan, der blev udgivet i december 1988. Forslaget havde dog været beskrevet internt i arbejdsministeriet i et notat af 5. oktober.

Regeringens forslag er ret summarisk, idet kun hovedprincipperne er offentliggjort:

- Der skal kun være et virksomhedstilsyn.
- Miljøproblemerne skal løses ved kilden.
- Information og vejledning skal styrkes, så virksomhederne selv kan løse problemerne.
- Der skal ske en samling af ekspertisen i Arbejdstilsynet, BST-erne, MLK-enhederne, Amternes og Kommunernes miljøtilsyn, og administrationen skal foregå regionalt.
- Lovgivningen opretholdes.
- Centrale enheder (fx. Direktoratet for Arbejdstilsynet) skal nedlægges eller reduceres mest muligt.
- Tilsynet skal etableres senest 1992.

Sideløbende hermed syslede

Dansk Metal (DM) med et tilsvarende forslag, og først i december kunne DMs miljøkonsulent, Jørgen Elikofer, med henvisning til arbejdsministeriets notat give et konkret udkast til, hvordan det fremtidige tilsyn skulle se ud.

Forslaget, der virker ret kompliceret, går ud på at der etableres 7 "landsdelsmiljøråd", der igen er opdelt i et "Miljøråd for byerhvervene", et "Miljøråd for landbruget" og et "Naturbeskyttelsesråd". Disse miljøråd skal så have en styrende funktion overfor virksomhedstilsynet, der tænkes organiseret i 80-100 enheder, hver med et befolkningsunderlag på mindst 20.000 personer. DM forestiller sig, at arbejdsmarkedets parter skal sidde i byerhvervenes miljøråd (som de i dag sidder i Arbejdsmiljørådet), mens landboorganisationerne og fagbevægelsen skal bemande landbrugets miljøråd. Endelig skal naturbeskyttelsesrådet bemandes af miljø- og naturorganisationerne.

Motiverne

Man kan — hvis man har tid og kanaler til magtens indercirkler — lede efter mere specifikke motiver til forslagene.

Men i hovedtræk er der næppe tvivl om, at regeringen ønsker at reducere antallet af offentlige miljøkontrollanter, at stække de institutioner, hvis indsats tilskynder til nye — i virksomhedernes øjne — snærende regelsamlinger og at forenkle systemet set fra virksomhedens side.

DMs motiver kan ses beskrevet i "Betænkningen om miljøregulering og økonomisk vækst", som blev udarbejdet i Dansk Metals regie med Jens Kampmann som formand for et udvalg af prominente personer fra LO, DA og Industrirådet, Lønmodtagernes Dyr-tidsfond (Poul Nyrup Rasmussen)

og af flere borgmestre. Man vil: 1) undgå "hovsa"-løsninger, 2) styrke konkurrenceevnen ved at hæve den internationale miljøstandard, 3) etablere et "velstruktureret samarbejde mellem myndigheder, virksomheder og arbejdstager" og 4) sikre, at den miljøpolitiske debat "sker på et grundlag, der er fuldt betryggende for virksomheder og arbejdstagere".

Amter og kommuner i klemme

Først i februar 1989 fandt DMs forslag frem til medierne under overskrifter som fx. "LO og DA vil sætte sig på miljøet". Kommunerne og Amtskommunerne, der i ånden så deres miljøafdelinger reduceret til redskaber i hænderne på LO og DA var ikke sene til at producere et modforslag. Allerede den 10. februar producerede Kommunernes Landsforening (KL) og Amtsrådsforeningen (ARF) et alternativt forslag, hvor ideen om det fælles virksomhedstilsyn accepteres, men hvor tilsynet tænkes lagt ind under kommuners og amters politiske styrelse.

Argumenterne herfor er bl.a.: 1) at man skal bevare et "enstrenget system", der behandler alle miljøspørgsmål, 2) at godkendelse af virksomheder og tilsynet med dem bliver i en organisation og, 3) at kommuner og amter iøvrigt skal betale for det dårlige arbejdsmiljø i form af sundheds- og socialudgifter.

Specialarbejderforbundet (SID) reagerede heroverfor med, at tilsynet burde være et statsligt tilsyn (som arbejdstilsynet idag), der ikke kan mistænkes for at ligge under for lokale magthavere i de enkelte kommuner.

Omvendt erklærede Danmarks Naturfredningsforening sig som

skarp modstander af, at miljøadministrationen skulle styres eller kraftigt påvirkes af DA og LO, der jo ikke er kendt for at have særligt visionære forestillinger om, at miljøet skal tillægges større vægt end muligheden for nogle arbejdspladser.

Fronterne i den offentlige debat blev i løbet af februar måned trukket skarpt op, men allerede først i marts måned blev debatten lukket igen ved at miljø- og arbejdsministeren nedsatte et udvalg, der skal

belyse, hvordan tilsynet kan forenkles. Udvalget blev sammensat af repræsentanter fra de to ministerier, Arbejdstilsynet, Miljøstyrelsen, LO, DA, landbrugsorganisationerne og Danmarks Naturfredningsforening.

Sammenlægning er fornuftig

Selvom motiverne til en sammenlægning af miljøtilsyn og arbejdstilsyn er vidt forskellige, mener jeg, at miljøbevægelserne skal til-

slutte sig ideen. Den væsentligste grund hertil er, at sammenlægningen kan medføre, at der bliver sat focus på teknologien som årsag til miljøproblemerne, og at man kommer et skridt nærmere en helhedsvurdering af teknologien.

Der er mange eksempler på, at forbedringer i arbejdsmiljøet giver større belastning af det ydre miljø og omvendt. Hvis arbejdstilsynet af støjensyn forlanger en kompressor sat udendørs, generer den naboerne. Tilsvarende "løses" mange arbejdsmiljøproblemer ved at man etablerer udsugninger, der spreder forureningen i det ydre miljø. Og erstatning af affedtning via organiske opløsningsmidler med en vandbaseret affedtning giver spildevandsproblemer. De langsigtede løsninger kommer først, når vi får afskaffet de farligste kemikalier og produkter, og når vi får etableret en produktion uden spild ved hjælp af renere teknologi.

En sekundær grund til at miljøbevægelsen bør støtte princippet om sammenlægningen er, at man heller ikke som miljøbevægelse kan have gavn af, at der laves dobbeltarbejde i administrationen i og med, at såvel arbejdstilsyn som miljøtilsyn ganske ofte hver for sig skal sætte sig ind i, hvordan en given produktion i detaljer er.

Endelig kan man håbe på, at den aktivitet og interesse, der idag er for at beskytte det ydre miljø, kan udstrækkes til også at gælde for, at de svageste på arbejdsmarkedet får et ordentligt arbejdsmiljø. Som oftest udsættes man i arbejdsmiljøet for sundhedstruede påvirkninger, der er hundrede gange så store, som dem man som nabo til samme virksomhed udsættes for.

Selvom princippet i en sammenlægning er godt, så kan den faktiske organisering af et nyt tilsyn godt blive et tilbageslag for sundheden på arbejdspladserne og for miljøet.

Miljøorganisationernes krav

Det væsentligste krav, miljøorganisationerne bør stille til en ændret struktur er, at styringen af tilsynet — og miljøindsatsen som helhed — bliver så demokratisk som mulig. ▶▶

Det indebærer dels at styrende/"rådgivende" organer bliver besat med repræsentanter for hele befolkningen og dels, at beslutningsprocesserne i de styrende organer bliver helt åbne. Den struktur, der i dag er på arbejdsmiljøområdet, er mere skadelig end værdiløs. Dels er de fleste repræsentanter valgt af arbejdsmarkedets organisationers ledelse, der igen ofte selv er valgt indirekte via en kæde af afstemninger, og dels er forhandlingerne fra møderne ofte omgærdet af en "tyst-tys"-holdning. Denne organisering har som resultat, at megen debat om konkrete arbejdsmiljøsa-ger, bliver sluset ind (og kvalt?) i arbejdsmiljørådet med passivitet ude på arbejdspladserne til følge. "Kampmannudvalget" har selvfølgelig ret i, at mange "hovsæløsninger" er spild af ressourcer og ødelæggende for en fornuftig planlægning, men man må ikke overse, at det faktisk ofte er "hovsa"-sagerne, der sætter gang i den debat, der udvikler miljøpolitikken.

Et andet væsentligt krav, miljøorganisationerne må stille, er, at der ikke ved sammenlægningen må ske reduktion af indsatsen for et bedre miljø. De ressourcer, der eventuelt bliver frigjort ved en sammenlægning, kan passende bruges til at få udviklet og indført renere teknologier i produktioner og til at få udskiftet de farligste kemikalier i produktionen med mindre farlige kemikalier.

Store enheder

Skolebøgerne fortæller af og til, at politikerne lægger de overordnede linier, mens administrationen udfører de pålagte opgaver. Virkeligheden er mere kompliceret. Medierne har i dag en kraftig indflydelse på, hvordan politikere reagerer i konkrete sager. For at politikerne ikke skal føre en alt for svingende kurs (afhængig af mediepres og eventuelle odiose særinteresser), så må administrationen ikke deles op i for små enheder. En stor administration giver — på godt og ondt — en stor inert i et politisk system. Hvis de administrative enheder bliver bemandet med kun få sagsbehandlere/tilsynsførende, så kan administrationen let blive underlagt lokale særinteresser (som man af og til har set det i især småkommuner). Omvendt kan en administration blive så stor, at den næsten kvæler al nytænkning eller sætter en legitim politisk indflydelse ud af kraft ("Javel hr. minister").

Uanset om der fra visse sider i regeringen har været røster fremme om at nedlægge amterne, skal man næppe på kort sigt vente de store ændringer af den administrative opdeling af landet. Hvis et fælles virksomhedstilsyn — eller et teknologitilsyn som jeg mener det burde benævnes — skal indpasses i nogle ikke alt for ændrede strukturer, så har man kun to realistiske muligheder: Enten placerer man det fælles tilsyn hos amterne, eller

også placerer man det i nogle centrale statslige enheder, hvis administrationsområder følger amtsgrænserne (som arbejdstilsynet er organiseret idag).

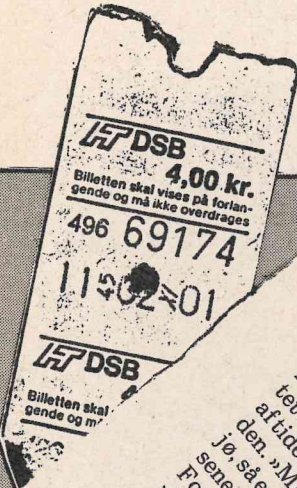
Amternes og kommunernes forslag om at omorganisere tilsynet — med tilsynet splittet op mellem kommuner og amter — er uegnet til at skabe større overskuelighed og ensartethed i administrationen. Det vil jo være meningsløst, hvis to nabovirksomheder (der efter miljøbeskyttelseslovens liste kan ligge under amt henholdsvis kommune) skal have forskellig tilsynsmyndighed på arbejdsmiljøområdet. Ligeledes forekommer det betænkeligt at bevare og udbygge små kommuners myndighed på miljøområdet — også selvom de små kommuner styrker sig med rådgivning fra de ca. 40 Miljø- og Levnedsmiddelkontrolenheder i landet.

Hvis der ikke barsles med en ny kommunalreform, hvor landet opdeles i administrative enheder med mindst 30-35.000 personer omkring en større by, så mener jeg, miljøbevægelserne uden tvivl skal fastholde et ønske om, at et fremtidigt fælles virksomhedstilsyn skal virke indenfor amtsgrænserne. Og hvis valget skal stå mellem en statslig, decentral myndighed som arbejdstilsynet — med den styring, der idag er — og amterne med de direkte valgte amtsråd, så skal man helt klart gå ind for amtsadministrationen.

Uffe Rasmussen

MILVØSK

FDM MENER

FALSK VAREBETEGNELSE

ovgivningens beskyttelse af forbrugerne mod falsk varebetegnelse gælder ikke, når politikerne er ude for at falbyde deres »varer«. Desværre. Gennem årene har forbrugerne lægge ører til de mest utrolige anprisninger. Sagtmodigt har udsatte grupper i samfundet - f.eks. bilisterne - måttet finde sig i, at nogle politikere og nogle partier ved brug af tidens moderigtige ord bevidst har villedt offentligheden. »Miljø« er et af tidens moderigtige ord. Står der miljø, så er det noget sundt. Sådan synes nogle at tænke. Det seneste eksempel er et lovforslag, fremsat i Folketinget. Forslaget hedder: »Lov om miljøafgift på biltrafik i byer.«

Afgifter synes de færreste om. Men når det nu er knyttet til miljø, så er det vel næppe så slemt. Sådan omtrent kan man forestille sig, at forslagsstillerne har tænkt. Men det er ren indpalning. For læser man forslaget, kan man se, at miljøet er et helt andet billede. Pengene skal bruges til at forbedre den kollektive trafik. Virkeligheden er, at lovforslaget under dække af at være miljørigtigt alene går ud på, at kommunerne skal have ret til at opkræve bompenge, når bilisterne ønsker at køre ind i bymidten. Der skal gives kommunerne tilladelse til at lave betalingsringe, som det hedder. Bompenge er det retstrækkelige ord. Lovforslaget opererer med, at når bilisterne har betalt til nye S-tog osv. Man har attraktivt, men kun kan gøres tilkøkkende via tvangs. Man mener åbenbart også, at hvis den kollektive transport skal forbedres, så er der kun privatisering af bilisterne til at betale. En noget besynderlig argumentation. Noget helt andet, at indføres bompengene, så kan resultatet blive, at en lang række virksomheder flytter uden for city. I forvejen er mange skatteydere specielt rundt om København kede af de betragtelige beløb, de via deres skatter betaler til Københavns kommune. Lægges der nu en ekstra skat på i form af bompenge, vil målet være overfyldt. (Lovforslaget, der rettelig burde hedde »Forslag til lov om finansiering af kollektiv trafik via afgift på privatbilisme«, er fremsat af bl.a. Margrete Auken og Gert Petersen, SF)

MILJØET PÅ SKOLEBÆNKEN.....

Forum for Miljøundervisning (FFM) er et dansk netværk af folkeskoler, der arbejder med miljøundervisning på mange planer. FFM blev startet i efteråret 1984 ved at repræsentanter fra 5 folkeskoler mødtes i Esbjerg. Initiativet blev aktivt støttet af Esbjerg Kommune, Undervisningsministeriet og EF. Her blev de første kim lagt til det, der nu i dag fremtræder som FFM.

I mellemtiden er FFM vokset til godt 40 medlemsskoler fordelt over det meste af landet, og der er ingen tvivl om, at antallet vil stige, efterhånden som FFM bliver mere kendt. Foruden medlemsskolerne deltager der bl.a. repræsentanter fra DLH, Direktoratet for Folkeskolen og Skov- og Naturstyrelsen ved FFM's halvårsmøder.

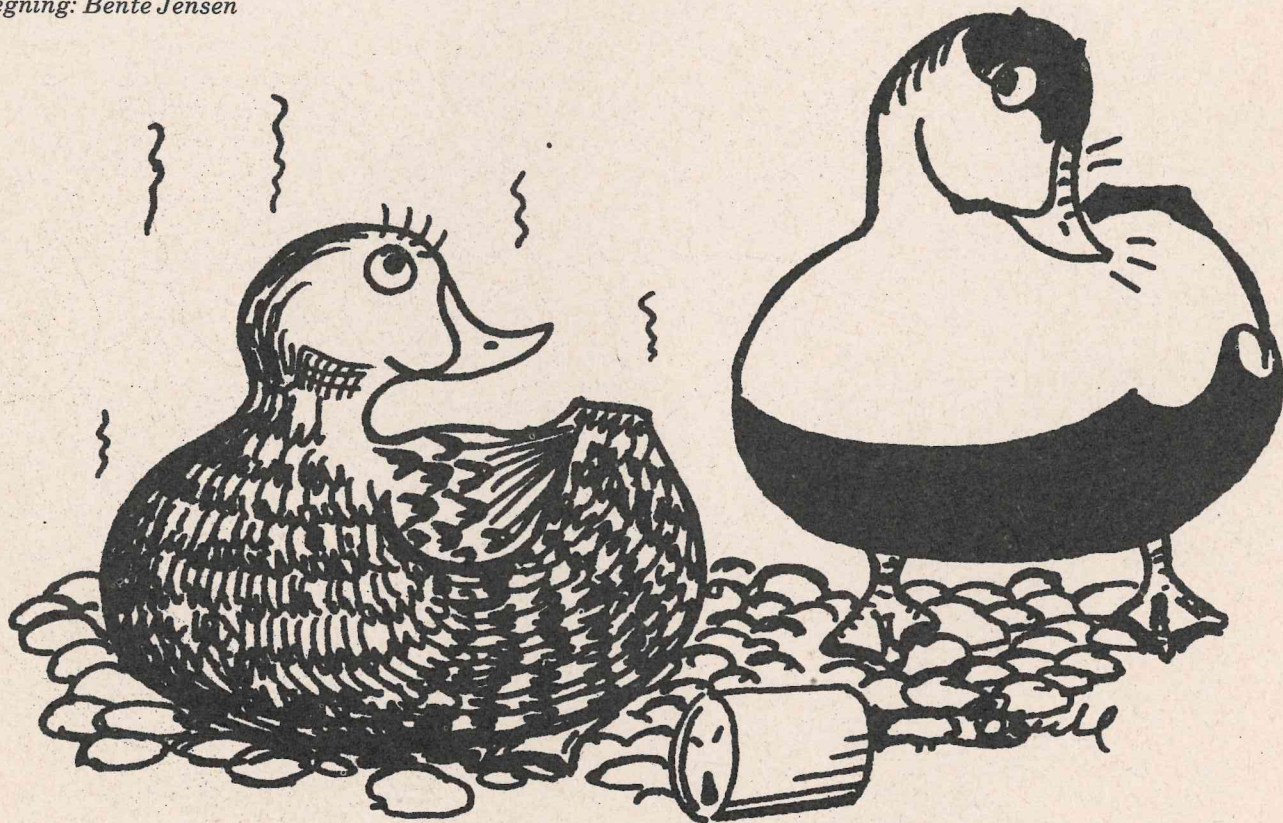
I begyndelsen var FFM ustruktureret, men efterhånden som

flere skoler kom med og økonomien voksede, blev man nødt til at udarbejde et sæt vedtægter, som FFM nu er underlagt.

Formålet med FFM er at:

- få kontakt med andre skoler, der driver miljøundervisning.
- diskutere mål og hensigter med miljøundervisning.
- styrke og inspirere hinandens fortsatte arbejde med miljøundervisning.
- udveksle materialer og erfaringer.

Tegning: Bente Jensen

Hva' fa'en hedder den
parfume - "Køge Bust" ???

ger om miljøundervisning.
— bidrage til at alle skoler etablerer miljøundervisning.

Formålet søges opnået ved at afholde halvårige møder forskellige steder i landet, udgivelse af et nyhedsbrev (som kaldes "RAVN"), samt ved udgivelse af undervisningsmateriale til miljøundervisning. Desuden er der blevet oprettet et sekretariat, som varetager de løbende opgaver.

FFM vedtog i april 1987 i fællesskab at arbejde med emnet "HAVET" i skoleåret 1987-88. Beslutningen blev taget fordi:

1. Emnet var meget aktuelt.
2. Der er en voksende erkendelse af, at mange affaldsstoffer fra menneskelige aktiviteter før eller senere ender i havet, og at havet som hidtidig antaget ikke kan slette alle spor. Det er vigtigt, at disse erkendelser bliver formidlet i en almindelig undervisning.

Emnet skulle belyses fra flere synsvinkler og bl.a. inddrage grundlæggende kundskaber om samfundsforhold, økonomi, produktion, politiske forhold foruden de mere traditionelle biologiske og geografiske discipliner. Emnet skulle være handlingsorienteret.

Resultaterne og erfaringerne fra undervisningsprojektet er nu bearbejdede af FFM's redaktionsgruppe, og det er meningen, at et idekatalog skal udgives i 1989. I den sidste ende afhænger dette af tilskud ude fra.

På forrige landsmøde i marts 1988 blev det vedtaget, at skolerne i FFM det næste års tid skulle arbejde med handleaspektet i miljøundervisningen. Det er

nødvendigt, at eleverne oplever, at det er muligt at gøre noget aktivt ved miljøproblemerne. Emnet sigter samtidig hen mod den store Nordiske Miljøkonference — MILJØ 89 — som afholdes i København d. 24. - 26. maj.

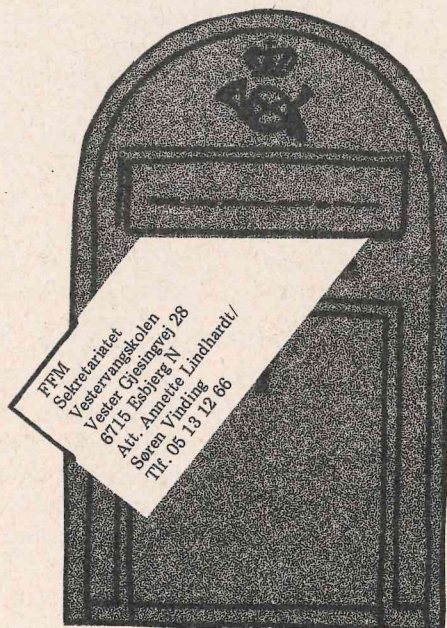
Et andet stort projekt, som FFM har deltaget i, er Coastwatch 88. CW er et internationalt projekt med deltagelse af 7 andre europæiske lande, hvor skoleelever i sep/okt 1988 ind-

samlede data fra forskellige kyststrækninger. Hver klasse fik en 10 km. kyststrækning, som skulle undersøges for såvel biologiske som fysisk-kemiske faktorer, og alle oplysninger blev indføjet på et standardskema. Dataene bliver samlet i Holland, hvor der foregår en samlet bearbejdelse af resultaterne. I Danmark deltog 47 skoler med stor succes.

CW gentages igen i år, og med vore indhøstede erfaringer, håber vi på mange flere deltagende skoler til efteråret.

Til slut: Det er gratis for skolerne at være med i FFM. Det eneste krav vi stiller til hinanden er, at alle arbejder aktivt på ideen. Hvis man ønsker yderligere oplysninger kan FFM kontaktes på følgende adresse:

På FFM's vegne
Steen E. Jensen

MILJØET PÅ MUSEUM

Naturhistoriske museer får af og til skyld for, at de formidler gammeldags biologi. De beskyldes for ikke at følge med tiden og for at koncentrere sig om verdensfjerne biologiske detaljer fremfor de påtrængende globale miljøproblemer.

Er det nu rigtigt? Både ja og nej. Det kommer an på, hvad man betragter som formidling af miljøproblemer.

Det er rigtigt, at museerne sjældent laver udstillinger om f.eks. forurening og andre miljøtrusler. Hvorfor så det? Først og fremmest fordi det er emner, som er utroligt vanskelige at formidle gennem udstillingsformen.

Hvordan viser man f.eks. nedsivning af kunstgødning gennem jorden? Det kan man gøre på en planche, der til forveksling ligner en planche i en bog, og mon det så ikke er behageligere for beskueren at sidde i fred og ro derhjemme og gennemgå illustrationen. Det mener ihvert fald mange museumsfolk, og derfor vil de hellere lade være med at lave denne slags udstillinger. Et museum må aldrig ligne en bog, som er klæbet op på en væg.

I stedet kunne man opbygge en model, som på en eller anden måde viser nedsivningen. Men det kræver både stor teknisk indsigt og mange penge at vælge sådan en løsning. Derfor bliver det kun i ganske få dele af museernes udstillinger, at sådanne løsninger er realistiske.

De elementære oplevelser

Når det nu er så svært at formidle miljøproblemer gennem udstillingsformen, hvad gør man så? Så vender man sig til det, man kan opfatte som en anden del af miljøun-

dervisningen, nemlig grundlæggende elementer i naturen og nogle sammenhænge, som er relativt lette at forklare ud fra disse.

Lad os gå på et museum med udstoppede dyr. Oplevelsen af at have set et dyr tæt på kan være stærk, hvad enten dyret er levende eller udstoppet. De fleste får på den måde et positivt forhold til dyret, og det betyder også, at de bliver bevidste om, at det har en værdi, som er værd at bevare. Denne bevidsthed fører så igen videre til et ønske om at bevare dyrets omgivelser, dets miljø.

Nogle vil måske mene, at ovennævnte er en påstand, men man skal ikke have været ret længe sammen med andre mennesker på et naturhistorisk museum eller i naturen for at erkende denne sammenhæng.

For små børn er den elementære oplevelse helt nødvendig. De har ikke erfaring nok til at kunne se sammenhænge. Men for at de som ældre kan se sammenhængene, er det nødvendigt, at de kender elementerne, som indgår i sammenhængene. Og her er det, at et museumsbesøg kan komme ind og være med til at skabe en kommende miljøbevidsthed.

Større børn og unge kan selvfølgelig lettere se sammenhænge i naturen, fordi de har erfaring med en række af de elementer, der indgår som grundlag for miljøforståelsen. Men for dem, og for den sags skyld også for voksne, skal man passe på, at oplysning om miljø ikke kun bygger på negative oplevelser.

I al naturformidling er det vigtigt at bygge på den positive og begejstrende oplevelse. Ud fra begejstringen skabes så bekymringen for, hvordan vi kan bevare de gode oplevelser. Og det er på den måde, man får bevidste borgere, som kan gøre opmærksom på de katastrofer, som truer os.

Sammenfattende kan altså siges, at museernes rolle er at give en basisviden, som er nødvendig for forståelsen af miljøproblemerne.

Hvordan prøver man at formidle?

På Zoologisk Museum i København har vi gennem mange år haft skriftlige opgaver til børn. Opgavernes formål er at få børnene til at stoppe op ved museets montror og iagttagelse. I store træk kan man sige, at børnene skal iagttagelse forskellige former for tilpasninger til miljøet hos de udstillede dyr. Det opfatter vi som elementær miljøundervisning.

Andre vil nok sige, at det først er efter løsningen af opgaven, at man kan begynde på det, de forstår ved miljøundervisning. F.eks. kan man arbejde videre med at se, hvad dyrene spiser og dermed sammensatte fødekæder. Og når man har fødekæderne, kan man se på, hvordan stoffer og dermed også gifte kan vandre gennem systemerne.

I nogle enkelte af vore opgaver har vi forsøgt os med at lade børnene finde disse sammenhænge, og det er lykkedes at skabe en forståelse hos mange børn for netop disse elementære sammenhænge. Men ret meget længere er det nok ikke muligt at komme i den egentlige udstillings-sammenhæng.

Men så er der en genvej. Zoologisk Museums stab af kustoder består af biologistuderende, som har en bred biologisk viden. Med dem som mellemlid bliver det muligt at komme længere med museumsbesøget. De kan besvare publikums spørgsmål, men laver også egentlig undervisning af de børn, som besøger museet. Kustodernes formidling er det, vi kalder skoletjeneste.

Undervisningen finder sted i særlige lokaler og former sig som

regel som et oplæg om et aftalt emne. Her kan man lave en blanding af teoretisk og praktisk undervisning, og siden kan børnene gå ud på museets udstillinger og iagttage noget af det, de har hørt om.

Erfaringen viser, at denne form for museumsformidling i høj grad kan være med til at udbygge det udbytte, man får af et museumsbesøg. Det gælder ikke mindst de teoretiske aspekter, som ikke umid-

delbart kan fremgå af en udstilling.

Den mangeårige erfaring, et museums skoletjeneste opbygger, omsættes i praksis ved, at det er kustoderne, som udarbejder museets undervisningsmateriale og -rekvisitter. De véd, hvor der er forståelsesmæssige problemer, og kan derfor sætte ind på helt afgørende punkter. Det gælder især, hvor en mere teoretisk præget miljøforståelse skal frem.

Et eksempel på miljøformidling

For et par år siden åbnede Zoologisk Museum en særudstilling om naturfredning og -forvaltning. Den anskueliggjorde for museets medarbejdere, hvor svært det er at formidle miljømæssige problemer, og de måder, hvorpå vi angriber dem.

En del af udstillingen behandler de mange forskellige måder, naturen i Danmark beskyttes på. Stik-

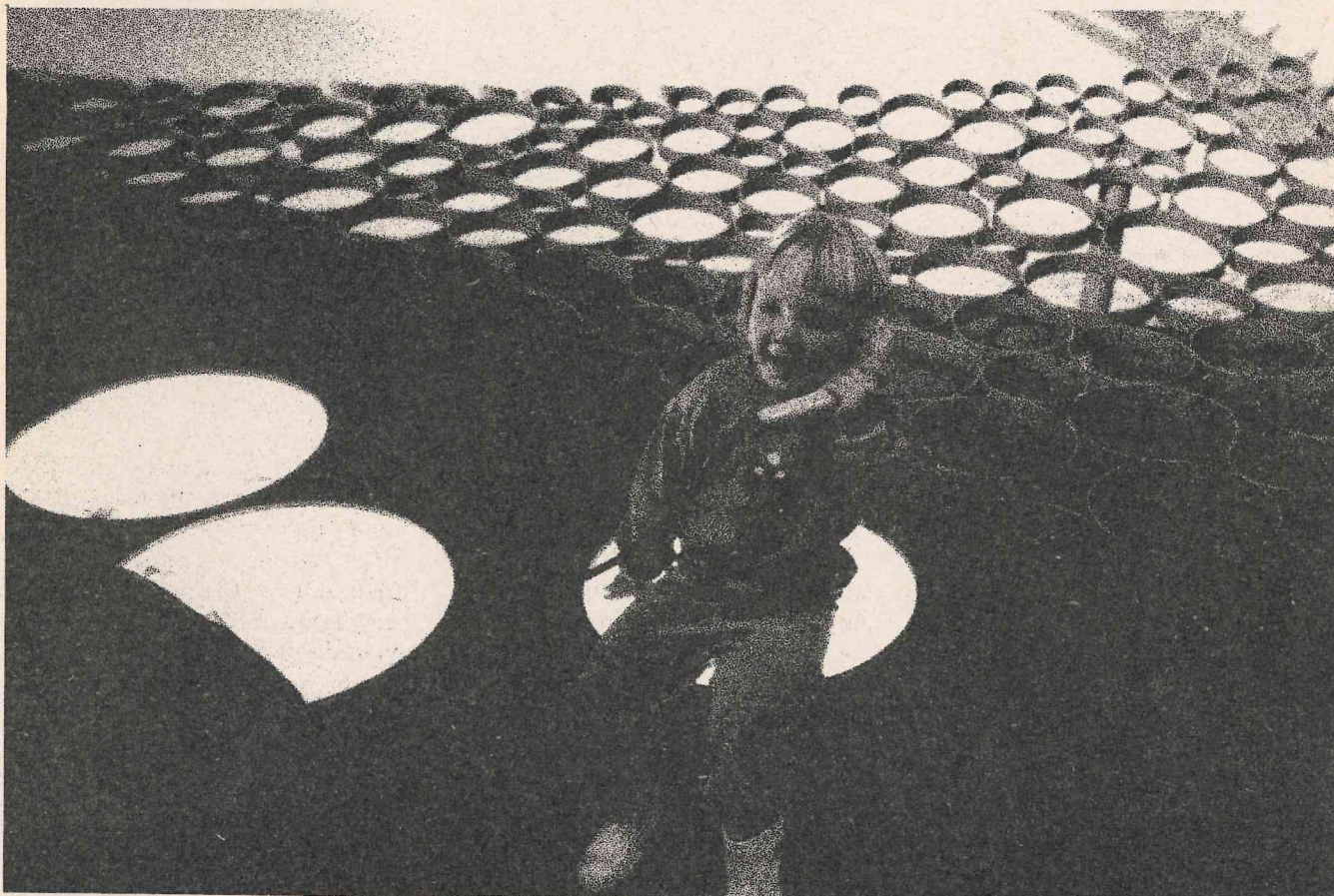

Foto: Tina Johansen

ord som artsfredning, paragraf 43 fredning, store landskabsfredninger, små biologiske fredninger, naturreservater, vildtreservater, EF-fuglebeskyttelsesområder og Ramsarområder er nok til at vise kompleksiteten indenfor et enkelt af udstillingens afsnit.

Selvfølge kan man vise eksempler på de forskellige slags fredninger? Det skal forklares, og det er bestemt ikke let at gøre med få ord. Og så kan man jo fundere over, om folk kan huske forklaringerne bagefter.

Museernes andel i miljøformidlingen

Der er altså helt tydeligt nogle grænser for, hvor meget museumsformidling kan bære. Visse emner, og det gælder ikke mindst indenfor den mere teoretisk prægede miljøundervisning, er det bedre at formidle gennem andre kanaler end museerne.

Det er vigtigt, at man på de naturhistoriske museer kender grænserne for formidling af miljøproblemer – ellers opnår man kun at lave udstillinger, som ikke taler til folk.

Miljøorganisationer og andre græsrodsbevægelser føler måske ofte, at de naturhistoriske museer svigter i miljødebatten. Men årsagen, til at museerne ikke går mere ind i debatten, ligger faktisk i et bevidst valg af, hvad man mener, det er muligt at vise gennem en udstilling. Den ligger ikke i en manglende holdning til problemerne.

*Leif Schack-Nielsen
leder af skoletjenesten
Zoologisk Museum, København*

CRAZY WAYS...

Foto: Karina Wagtmann

Magasin har haft sine forretninger pakket ind i plastik, for at få omtale. Men også NOAH's genbrugsgruppe fik opmærksomhed, da Kompostormen Karl besøgte Magasin.

Stormagasinet Magsin fejrer i disse dage "Crazy Days". Skørt er det, for Magsin har pakket sin forretning, sine medarbejdere og de omkringliggende træer ind i blå plastic. Det blev for meget for Genbrugsgruppen i København, og vi planlagde en lille aktion for at gøre Magasin opmærksom på, at vi synes de var gået over strengen.

Vi skrev til Magasin, at vi ville komme og forære dem en gave. Dernæst udsendte vi følgende pressemeddelelse:

NOAH's kompostorm går i Magasin

I anledning af Magsin's "plastic days" vil Kompostormen Karl, torsdag d. 20. april kl. 18.00 besøge stormagasinet på Kgs. Nytorv. Besøget skyldes Magasin's umådeholdne brug af blå plastic, som har skabt dyb bekymring blandt kompostormene verden over.

I denne uge har Magasin pakket sin forretning ind i kilometervis af blå plastic. Dette kolossale spild er et godt eksempel på den tankeløshed, som præger store dele af erhvervslivets omgang med energi

og ressourcer. Et overflødig ressourceforbrug, der skader vores miljø.

"Ved at pakke træerne ind i plastik forhindrer Magasin løvfaldet, som er livsvigtigt for os kompostorme", udtaler Karl, "og i øvrigt kan jeg ikke tygge det".

Torsdag aften spadserede Karl (indeholdende 8 aktivister) ad Strøget op til Magasin. Undervejs sang Karl:

Plastic Days
vi syns det er lidt spild med
Plastic Days
de koster olie, disse Plastic
Days, Plastic Days
men ligeglads er Basse
for det gir nemlig kasse
(og forfra)

Ved Magasin blev vi modtaget af forretningschef Ib Berntsen. Inde i forretninger afleverede vi gaven: et glas med muld og kompost-orme samt lidt lekture (NOAH-bladet 105, "Plast er Last" og et brev, der præciserer vores synspunkter). Ib Berntsen erkendte, at det var en fejl at pakke træerne ind i plastik, men sagde iøvrigt, at den fine blå plast ville blive pillet ned og brugt igen til flere "Crazy Days". Under afsyngning af slagsangen ormede vi os derpå hele vejen gennem Magasin.

Det tog ikke ret lang tid at planlægge aktionen, og den blev kørt af på et par timer. Alligevel var der rimelig stor interesse fra pressen. Og så var det ret sjovt at være med til.

Kærlig hilsen
Genbrug, København

Foto: Karina Wagtmann

NORDSØAKTION 89

NOAH står sammen med en lang række andre organisationer bag Nordsø Aktion 1989, hvis formål det er at aktivere flere mennesker i kampen for et bedre havmiljø, samt at lægge op til en miljøkonference i 1990.

Havet er altid blevet brugt som losseplads, men i vore dage er affaldsmængderne øget kolossalt og de er blevet meget farligere.

Nordsøen modtager især fra de store engelske og europæiske floder affald, spildevand og anden forurening fra 200 millioner mennesker og fra tusindvis af industrier og landbrug. Dagligt strømmer tonsvis af farlige stoffer ud i havet. Dumpning og afbrænding af giftigt affald foregår i stort omfang. De mange olieboringer udgør en konstant trussel. Atomkraftværkerne langs kyster og floder uleder radioaktivt affald.

Beregninger viser, at Nordsøen hvert år tilføres 331.000 tons jern, 45.000 tons zink, 25.000 tons mangan, 14.000 tons bly, 10.000 tons kobber, 6.000 tons krom, 4.000 tons nikkel, 1.000 tons cadmium og 1.000 tons kviksølv – og dertil kommer så alle de andre former for forurening.

Havet er slet ikke i stand til at nedbryde alle disse skadelige stoffer og resultaterne er tydelige.

Nordsøen har i århundreder været et spisekammer for befolkningerne omkring havet, men det er ved at være slut. Fiskene findes ikke længere i de enorme mængder som tidligere, også på grund af overfiskning. Mange dyr er syge eller svækkede. Iltsvind forekommer i flere områder. Nordsøen viser mange symptomer på at være et sygt hav.

Det er på høje tid, hvis vi skal undgå at et af de vigtigste biologi-

ske og rekreative områder i verden går tabt.

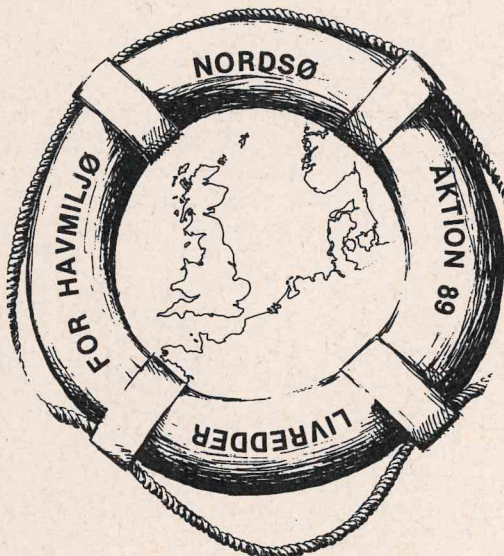
Folkevandring

Der er ingen tvivl om, at der i befolkningerne er en voksende forståelse for de alvorlige forureningsproblemer og en tiltagende vilje til at gøre noget ved dem.

Men afmagten kan undertiden føles stor, for det er stærke interesser, man er oppe imod.

Nordsø Aktion 1989 er en mulighed for at være med i et konkret arbejde for at sikre et rent hav.

En folkevandring langs Danmarks vestkyst 21., 22., og 23. juli 1989 skal vise, at befolkningen mener det alvorligt, når der kræves en indstuds mod forureningen og den skal skabe baggrund for konkret handling for at redde Nordsøen.

Deltagerne i folkevandringen vil undervejs informere alle de møder på kysten og i byerne om forureningsituationen i Nordsøen. Der vil blive fester, koncerter, foredrag og et væld af andre aktiviteter på de forskellige mødesteder og i ugen op til Nordsø Aktion 1989.

Det er tanken at indsamle penge, som vil blive brugt til at holde en alternativ konference om Nordsøen. Konferencen skal give miljøeksperter og miljøorganisationer lejlighed til at mødes for at udveksle viden og formulere krav, der kan sikre et levende havmiljø.

Den alternative konference skal holdes op til den officielle ministerkonference om Nordsøen, som foregår i marts 1990 i Holland. Folkevandringerne, oplysningsarbejdet og den alternative konference træffer konkrete beslutninger om miljøforbedringer nu.

Forurening kender ingen grænser og derfor arbejdes der på at gøre Nordsø Aktion 1989 til en international aktion. De øvrige lande rundt om Nordsøen er blevet kontaktet for at skabe fælles aktioner i dagene i juli, og flere steder planlægges vandring eller andre aktiviteter 21.-23. juli. Der er bestræbelser igang for at gøre 23. juli til en tilbagevendende international Nordsø-dag.

Du kan være med i Nordsø Aktion 1989 ved at bruge en, to eller tre dage i juli som aktivist eller "bare" som vandrør. Kontakt aktionens sekretær Karen Daugbjerg, Vadehavssekretariatet, Tarphagevej 2, 6710 Esbjerg V., tlf. 05 15 53 54.

PÅ GENSYN 21.-23. JULI PÅ VESTKYSTEN.

ges - om miljømærkning	3
.....	6
.....	9
.....	10
år	12
.....	14
bejds-og miljøtilsynet	14
.....	17
.....	18
.....	20
crazy days	22
aktion 89	23

2301

1672

01

JEPPE LASSØE

SORTEMØSEVEJ 131
2730 HERLEV

NYE BØGER

Anmeldelse TIPS TIL TELTFERIEN

"Som frie fugle ynder vi fodfolk og cyklister at færdes i naturen fjernt fra alfarvej for at opleve landskaberne, landsbyerne og naturen med alle sanser åbne undervejs på turen. Når natten nærmer sig, og det er tid at slå lejr, søges ind til den nærmeste campingplads ..."

Så poetisk lægges tonen an i "Tips til teltferien", en campingguide for de lette campister, med fortegnelse over alle campingpladser samt lejrpladser og vandrehjem i Danmark.

Bogens forfatter, Jens Erik Larsen, ser dog med skepsis på campinglivets udvikling, som går mod større campingpladser samt mere komfort og undertiden færre naturoplevelser og hævder, at lette campister hellere vil have simple lejrpladser i smuk natur og ikke med for stort mellemrum. Derfor denne campingguide, som også medtager

primitive lejrpladser, der er forsvundet eller forsvinder ud af den almindelige campingguide fra Campingrådet.

"Tips til teltferien" indledes med en række praktiske kapitler med råd og forslag til f.eks. turplanlægning, udstyr og pakning. Et særligt kapitel handler om, hvordan man lærer at kende og bruge naturens egne bær, planter og svampe. Desuden gives der gode råd om færdsel og ophold i naturen, for som der står: "... det vigtigste er, at man passer godt på naturen. Den skal nemlig bruges igen." Til sidst gives der en række oplysninger om lejrpladser, vandrehjem, campingpladser med og uden stjerner samt ideer til indretning af campingpladser.

Efter de praktiske kapitler har "Tips til teltferien" amtsopdelte fortegninger med tilhørende kort over vandrehjem, campingpladser med og uden stjerner samt forskellige typer lejrpladser. Særlig interessante vandrehjem, camping- eller lejrpladser fremhæves. Eks. fra Viborg Amt: "Vammen Cam-

pingplads midt mellem Hobro og Viborg har en pragtfuld beliggenhed på terrasser med udsigt over Tjele Langsø. TV og transistor er forbudt, men guitarer er tilladt og værterne har et stort repertoire af utraditionelle aktivitetsbud".

Bogen afsluttes med en adresse- og litteraturliste samt en præsentation af Friluftorganisationerne.

"Tips til teltferien" er absolut en glimrende og uundværlig lille håndbog for de cyklister og vandrere, som gerne vil holde en billig og enkel ferie ude i naturen. Bogen er smækfuld af tips, råd og ideer samt supplerende litteraturhenvisninger i teksten. Fremhævelsen af særlig interessante camping- og lejrpladser er en god ide og virker inspirerende, fordi teksten virker så personlig. Desværre må jeg sige, at kort og illustrationer generelt er slørede og dårlige, og så mangler der et stikordsregister — en stor, stor mangel! Endelig kunne der godt være en samlet litteraturliste bagest i bogen istedet for at sprede litteraturhenvisningerne over hele bogen.

Initiativtagerne til bogen, Ide-Værkstedet, Dansk Cyklistforbund og Dansk Vandrelaug har med "Tips til teltferien" markeret en vigtig naturpolitisk drejning — væk fra den stadig mere materialiserede campingferie, og det kan alle naturelskere kun glæde sig over. God fornøjelse.

"Tips til teltferien". Udgivet af Dansk Cyklistforbund, Dansk Vandrelaug, Ide-Værkstedet. 1988. 48 s. ill. Kr. 48,95. Medl.pris: kr. 32,95. Bogen kan købes hos boghandelen eller hos ovennævnte udgivere.

Anmeldt af Helen Kristensen, aktiv i NOAH.